

EU-S ÉRDEKEK, KÜLÖNUTAS MAGYAROK, ASSZIMILÁLÓDÓ LENGYELEK ÉS KOMMUNIZMUSTALANÍTÁS UKRAJNÁBAN

DOI: <http://dx.doi.org/10.17355/rkkpt.v24i1.93>

GÁLIK ZOLTÁN*

Az Európai Unió szerepének értékelése az ukrainai konfliktusban

Az Európai Unió közös külpolitikájának egyre erőteljesebb megnyilvánulása Ukrajna irányába 2009 után nagymértékben befolyásolta az ukrainai politikai helyzet alakulását, a hibrid háborúvá szélesedő belső megosztottság elmélyülését, ugyanakkor aktívan hozzájárult a nemzetközi közösségnek az elmélyülő politikai és gazdasági válság megoldásának irányába tett intézkedéseisehez. A tanulmány amellett érvel, hogy az EU külkapcsolati rendszerének a korábbi évtizedekhez képest módosított és hatékonyabbá tett alkalmazása erőteljesen avatkozott be a térség politikai folyamataiba, közvetetten, más fontos tényezőkkel együtt hozzájárult a destabilizációhoz. Nem célolok az EU felelősségét vizsgálni a konfliktus kialakulásában, illetve nem kívánok értékítéletet megfogalmazni a szerepvállalást illetően. Az elemzés célja annak bemutatása, hogy az új eszköz- és célrendszer mennyire és hogyan járult hozzá a helyzet kialakulásához.

A katonai konfliktussá szélesedő válság az EU és Ukrajna között megkötendő Társulási Megállapodás aláírásának megtagadásával vette kezdetét 2013 novemberében. Viktor Janukovics, Ukrajna hivatalban lévő elnöke az utolsó pillanatban utasította el a szerződés aláírását, politikai válságba taszítva az országot. Hiba lenne kizárólag ennek az egy cselekedetnek tulajdonítani a konfliktus elmélyülését, hiszen a háttérben meghúzódó társadalmi, gazdasági és politikai feszültségek együttesen idézték elő az események alakulását. A szerződés elemzése azonban rávilágít arra, hogy a korábbi gyakorlatától

* Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi Tanulmányok Intézet, egyetemi docens. E-mail: zoltan.galik@uni-corvinus.hu

eltérően az EU olyan feltételrendszert kínált Ukrajnának, ami a nyugati orientáció lehetőségét minden addiginál erőteljesebb módon tette lehetővé, és a szoros kapcsolaton alapuló európai fejlődési modellt kínált az országnak. A Társulási Megállapodás részeként megszületett Mély és Átfogó Szabadkereskedelmi Megállapodás külön figyelmet érdemel, hiszen az Unió ebben olyan kedvezményeket kínált, amelyeket korábban egyik partnere irányába sem érvényesített.

A külkapcsolati rendszer helye az integráció történetében

Mielőtt a társulási és a szabadkereskedelmi megállapodást értékelnénk, fontosnak tartom dióhéjban áttekinteni az integráció külkapcsolati rendszerének fejlődését, hiszen így érthető meg a szerződések különlegessége. Az európai gazdasági integráció 20. századi történetének kezdete óta különleges szerepet szánt a közös külkapcsolati rendszernek. Annak ellenére, hogy a közös kül- és biztonságpolitika névleg csak a Maastrichti Szerződésben, 1993-ban lett az Európai Unió második pillére, a közös külkereskedelmi politika alapjait már a Római Szerződés lerakta. A világ legnagyobb kereskedelmi tényezőjévé váló Európai Közösség külkapcsolati rendszerének alakításakor mindig is a tagállamok gazdasági és nem utolsósorban politikai érdekeit tartották szem előtt, amikor szerződéses kapcsolatokat alakítottak ki az integráción kívüli államokkal. Az Európai Gazdasági Közösség (EGK) belülről a teljes szabadkereskedelmet és egységes piacot megcélzó intézkedéseivel szemben külső kapcsolataiban az erőteljes piacvédelmet és a sokszor a világgazdasági folyamatoktól való szándékos elzárkózást választotta a vámunió létrehozásával, az import kvótarendszer bevezetésével, a közös mezőgazdasági politika ármechanizmusainak és leföldözési rendszerének létrehozásával. A közös piacra való bejutás nemcsak a térséghez közel álló országok számára bizonyult alapvető kérdésnek, hanem a távoli, a tagállamoktól gazdasági és politikailag függő helyzetben lévő országok számára is az volt.¹

¹ Az EU külkapcsolati rendszerének fejlődéséről ld. Hill, Christopher – Smith, Michael: *International Relations and the European Union*. Oxford University Press, 2005.

Az elsőgenerációs szerződések a gyarmati rendszer széthullásának idejében születtek. A tagállamok elsősorban a dekolonizáció következtében meglazult gazdasági és politika kapcsolataikat igyekeztek kompenzálni, stabilizálni a sokszor újonnan született, vagy maguknak új politikai rendszert választó országok gazdasági rendszerét. Az együttműködési megállapodások, amelyek leginkább a globális szabadkereskedelmi tárgyalások (GATT tárgyalások) alapelvei mentén születtek, kedvezményes piacra jutást ígértek a volt gyarmati területeknek, illetve integrációsintű fejlesztési támogatást biztosítottak nekik. Már az EGK történetének első évtizedeiben kialakult az a háromszintű kapcsolatrendszer, amely az együttműködési megállapodások mellett a szorosabb kapcsolatokat és kedvezményeket nyújtó társulási megállapodásokat alakította ki, illetve a tagság előszobájaként a tagjelölti státus megadása után a csatlakozási megállapodások formájában tárgyalta az aspiráns államokkal. A bilaterális megállapodások (1961 – Görögország, 1963 – Törökország) mellett összetett multilaterális megállapodások is születtek (Yaoundéi Egyezmények, 1964/1970), majd az Egyesült Királyság 1973-ban történt csatlakozását követően a Nemzetközösség összetett és rendkívül széles kapcsolatrendszere is bekerült az integráció külkapcsolati rendszerébe (ACP országok, Loméi Egyezmények 1975-től).

A hidegháború lezárulását és a Szovjetunió szétesését követően a közép-kelet-európai országok az euroatlanti integrációt tüzték ki maguk elé, amire az Európai Unió a második generációs „európai megállapodások” létrehozásával válaszolt.² A tagsági ígéretet nem tartalmazó szerződések olyan aszimmetrikus piacra jutási kedvezményeket biztosítottak a térség országainak, amelyek a hosszúra nyúlt társulási és csatlakozási időszak alatt elősegítették a piacgazdaság megszilárdulását. A kopenhágai kritériumok 1993-as megfogalmazásával, majd a társulási szerződések hatályba lépése után a folyamatos monitoringrendszer bevezetésével a politikai feltételrendszer teljesítésének kérdése is erőteljesen beépült a külkapcsolati rendszerbe. A déli tagállamok és Franciaország egyre erőteljesebb fellépése következtében az unió mediterrán politikája

² A társulási megállapodásokról ld. van der Klugt, Arianne: *Egyesülési, Társulási és Együttműködési Egyezmény a kelet-európai országokkal*, Researcher, EIPA, 1993. [http://www.eipa.eu/files/repository/eipascope/Scop93_1_3\(2\).pdf](http://www.eipa.eu/files/repository/eipascope/Scop93_1_3(2).pdf)

konzisztensebbé vált (1995 – Barcelonai Deklaráció, majd 2008 – Euromed, 2008), és a közös külpolitika egyik súlypontja lett. A volt jugoszláv tagköztársaságok irányába tett külkapcsolati lépések a térség stabilizációját segítették elő, miközben hármass célrendszert érvényesítettek: a demokrácia és a jogállamiság megerteremtése és fenntartása, a kisebbségi jogok tiszteletben tartása és a gazdasági tevékenység fellendítése. A Stabilitási és Társulási Egyezményeket 1999-ben írták alá. A szerződések összetett feltételrendszert fogalmaztak meg, amelyeket a későbbiekben az unió konzekvensen alkalmazott, többek között az Ukrajnával kötött megállapodásokban is (a gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok fejlesztése a régióval és a régió belül, a meglévő gazdasági és pénzügyi támogatás fejlesztése, a demokrácia, a civil társadalom, az oktatás és az intézményi fejlődés támogatása, együttműködés az igazságügy és a belügy területén).³

Külkapcsolatok a Független Államok Közösségének irányába

Miközben a közép-kelet-európai országok társulási megállapodásai a tagság irányába vezették a térség országait, az EU a volt szovjet tagállamokkal is közvetlen kapcsolatba lépett a kilencvenes évek kezdetén.⁴ Az első lépéseket még 1989-ben tették meg a Szovjetunióval aláírt Kereskedelmi és Együttműködési Megállapodással, melyet 1994-től követtek a kétoldalú bilaterális Partnerségi és Együttműködési Egyezmények a Független Államok Közösségének (FÁK) tagállamaival. A megállapodások a kapcsolatokat piactudasági alapra helyezték, az acélon, a szén és a textiltermékeken kívül eltörölték a mennyiségi korlátozásokat az ipari termékek vonatkozásában, és külön megállapodásban rögzítették a nukleáris anyagokkal kapcsolatos kereskedelem feltételeit. A szerződések nem tartalmazták a legnagyobb kedvezmény elvét, de lehetővé tették a FÁK-országoknak, hogy korlátozó intézkedésekkel védjék iparukat az EU-termékekkel szemben. Miközben a piacra jutás feltételei kedvezően változtak, az EU átfogó segítséget nyújtott a Hivatalos

³ Ld. Welfens, Paul J. J.: *Stabilising and Integrating the Balkans*. (American and European Economic and Political Studies.) Springer Verlag, Berlin, 2001.

⁴ Ld. Light, Margot: *The Evolution of EU policy towards its CIS neighbours*. Centre for Social and Economic Research. Vol. 341. Warsaw, 2007.

Fejlesztési Támogatás (Official Development Assistance, ODA), valamint Technikai Segítségnyújtás (Technical Assistance to the Commonwealth of Independent States, TACIS) programokon keresztül. A segítségnyújtás célja az átmenet támogatása, a térség stabilizálása, a demokratikus rendszerek kiépítésének elősegítése volt. A célkitűzések között több területet magukba foglaltak: az állami tulajdonú vállalatok átszervezése, a magánszektor fejlesztése, a mezőgazdaság fejlesztése, az infrastruktúra, az energetika, a távközlés, a közlekedés, a nukleáris energia, a környezetvédelem, a közigazgatás, a szociális szolgáltatások és az oktatás fejlesztése.

Miután az unió tíz új tagállammal bővült 2004-ben, a külkapcsolati rendszer új eleme lett az Új Szomszédságpolitika, amely a Nyugat-Balkán mellett a kelet-európai térség irányába nyitott. Az új prioritási rendszer nemcsak e két irány között, belülről volt megosztott, hanem az uniónak a mediterrán térséggel fenntartott külkapcsolati rendszerének elmélyítése is sokszor jelentett ellenpólust a fejlesztési segélyek és támogatások kialakításánál. Az EU Keleti Partnerség programja 2009-ben született meg, és az integráció új ambícióról árulkodik. A térség szerepe egyértelműen felértékelődött, az unió ettől kezdve a korábbiaknál koherensebb külkapcsolati politikát folytat Kelet-Európa irányába. Az Azerbajdzsánt, a Fehérorosz Köztársaságot, Grúziát, Örményországot, Moldovát és Ukrajnát magába foglaló kezdeményezés célja, hogy elősegítse a gazdasági integráció folyamatát, megélénkítse a kétoldalú gazdasági kapcsolatokat, miközben támogatást nyújt a politikai, gazdasági és társadalmi reformok végrehajtásához, azaz multilaterális keretet biztosít az együttműködés elmélyítéséhez. Az új típusú társulási megállapodások létrehozásának részeként az EU tárgyalásokat kezdett a szabadkereskedelem megvalósítására. Az egyes célzott programok mellett (például energetikai együttműködések) megbeszélések kezdődtek a vízumliberalizáció területén. A Keleti Partnerség keretében az EU és a partnerországok vezetői két évente csúcstalálkozót tartanak, miközben folyamatosan zajlanak a miniszeri szintű találkozók és a tematikus fórumok.

Szabadkereskedelmi szerződések

Az EU Ukrajnával kötött Mély és Átfogó Szabadkereskedelmi Egyezménye a szabadkereskedelmi megállapodások sorából első pillantásra nem tér el a hasonlóaktól. Az EGK/EK, majd az EU többször kötött különböző jellegű (korlátozott) szabadkereskedelmi megállapodásokat, amelyekben általában a tagság előtt megnyitották az európai piacokat. Ezeken a megállapodásokon kívül az integráció többször a csatlakozási folyamat részének tekintette azt, hogy a tagságra aspiráló országok már a társulás alatt maguk között is szabadkereskedelmi övezetet hozzanak létre (lásd Angol-Ír Kereskedelmi Egyezmény, 1965; Közép-európai Szabadkereskedelmi Egyezmény, 1992). Az integráció következő lépcsőfokát jelentő vámunióra a tagállamokon kívül lényegesen szűkebb körben lépett az integráció: Andorra, Monaco és San Marino mellett Törökország tagja 1995-től az uniónak. Szabadkereskedelmi egyezményeket az integráció az ezredforduló után az Új Szomszédsgápolitika és a Keleti Partnerség megállapodásainak keretében kötött.

EU–ukrán kapcsolatok az ezredfordulót követően

Az Új Szomszédsgápolitika, majd a Keleti Partnerség kiteljesedésével az EU és Ukrajna között egyre intenzívebbé váltak a kapcsolatok, különösen a 2004-es ukrajnai elnökválasztás és az annak nyomán kibontakozó „narancsos forradalom” következtében. A 2007–2013-as EU költségvetési keretben külön fejezettel rendelkező Európai Szomszédsgai és Partnerségi Támogatási Eszköz (2014–2020 között Európai Szomszédsgai Eszköz) differenciált célrendszerrel rendelkezett. A politikai reformok elősegítéséhez a programok keretében fontosnak tartották a közigazgatási rendszer fejlesztését, a „jó kormányzás” gyakorlatának megvalósítását, a jogállamiság elveinek, az emberi jogoknak a tiszteletben tartását, a civil társadalom fejlesztését, valamint forrásokat biztosítottak a csalás, a korrupció, a szervezett bűnözés és a terrorizmus elleni küzdelemhez. A gazdasági reformok a gazdaság kiegyensúlyozott fejlődését célozták meg a piacgazdaság feltételeinek kialakításával, a kereskedelmi kapcsolatok élénkítésével és a jogszabályok harmonizációjával. A társadalmi reformok keretében az EU négy prioritást fogalmazott meg: a társadalmi integráció megvalósítása,

foglalkoztatás, a hátrányos megkülönböztetés tilalmának érvényesítése és a szegénység elleni küzdelem. Az ágazati együttműködésre a környezetvédelem, a fenntartható fejlődés, az energetika, a közlekedés és a szállítás, a távközlés, az egészségügy, az élelmiszerbiztonság, az oktatás és a képzés, valamint a kutatásfejlesztés területén került sor. A regionális fejlesztésekkel kapcsolatban a szubregionális integráció támogatása jelent meg önálló célként, de az EU támogatta a más regionális programjaiba való bekapcsolódást is.

Az Ukrajnával folytatott partnerségi tárgyalások elmélyítése 2009-ben kezdődött meg. Az Európai Unió egyrészt tárgyalásokat folytatott egy társulási megállapodás előkészítéséről,⁵ másrészt annak részeként egy szabadkereskedelmi egyezmény megvalósításáról. A szabadkereskedelmi szerződés a Mély és Átfogó Szabadkereskedelmi Társulás (Deep and Comprehensive Free Trade Area, DCFTA)⁶ elnevezést kapta, utalva annak különleges tartalmára. A másfélszáz oldalas társulási egyezményhez képest a szabadkereskedelmi szerződés részletes szabályrendszert állított fel, aprólékos technikai részletekkel több mint ezer oldalon. A szakértői tárgyalások lezárása után a két szerződés parafálására 2012-ben került sor, a Társulási Megállapodás⁷ 2012. március 30-án, a Mély és Átfogó Szabadkereskedelmi Társulás megállapodását 2012. július 19-én kötötték meg. A 2013 novemberére tervezett aláírás elmaradása, majd a politikai válság kiszélesedése sokáig hátráltatta a szerződések aláírását, melyre 2014. június 27-én került sor. Végül a Társulási Megállapodás a szabadkereskedelemre vonatkozó részek nélkül 2014. november 11-én lépett hatályba, míg a Mély és Átfogó Szabadkereskedelmi Társulás 2015. december 31-én.

⁵ A Társulási Megállapodás az 1998-tól hatályban lévő Partnerségi és Együttműködési Megállapodást váltja fel.

⁶ *EU-Ukrajna Mély és Átfogó Szabad Kereskedelmi Egyezmény*. Az Európai Unió Bizottsága, 2013.

⁷ *Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. Official EN Journal of the European Union.*

http://eeas.europa.eu/ukraine/docs/association_agreement_ukraine_2014_en.pdf

A Társulási Megállapodás célja, szerkezete

A Társulási Megállapodás tükrözi a Koppenhágai Kritériumok jellegét (stabil demokratikus intézményrendszer, az emberi és a kisebbségi jogok érvényesülése és védelme, az uniós versenyt kiállni képes működő piacgazdaság, valamint az uniós kapcsolatok elmélyítéséhez szükséges jogi, intézményi, politikai háttér megteremtése). A szerződés lehetővé teszi Ukrajna számára, hogy bekapcsolódhasson az EU támogatási programokba, és elmélyíti a határokon átvívelő együttműködés lehetőségét.

A tárgyalások során külön figyelem irányult arra, hogy a külpolitikai és a biztonságpolitikai együttműködés milyen tartalommal és mélységben legyen a szerződés része. Különösen kényes kérdésről volt szó, hiszen nyilvánvaló volt, hogy a transzatlanti katonai, védelmi szövetségi rendszerhez való közeledés (a NATO tagság említése is) éles reakciókat válthat ki Moszkvától, az EU katonai együttműködés említése is érzékeny terület lehet. Az EU a kétezres évek első évtizedében fokozatosan alakította ki a közös kül- és biztonságpolitika elemeit. Igaz, hogy a kezdeti ambíciók (lásd Helsinki Headline Goal, 1999) az európai hadsereg létrehozásáról nagyrészt kudarcot vallottak, de a konfliktus utáni helyzetekben, a békefenntartás, a polgári válságkezelés területén az EU fontos eredményeket tudott felmutatni. A csapatmozgatásra szállítóeszközök hiányában nemzetállami és sokszor tagállami szint felett is korlátozottan képes Unió többször Ukrajna eszközállományát vette igénybe a feladatok végrehajtása során. A kapcsolat tehát közvetlen tapasztalatokon alapult, ezért az előkészítés is könnyen ment. A Társulási Megállapodás rögzítette a közösen elkezdett tevékenységeket, mintegy keretbe foglalva a korábban is létező együttműködések a válságmegelőzés, a válságkezelés és a katonai együttműködés területén.

A megállapodásnak része egy bel- és igazságügyi együttműködéssel foglalkozó fejezet, amely a jogállamiság, a demokrácia, az emberi jogok területén határozza meg az együttműködést, konkrét területeket is nevesítve (a korrupció elleni harc, az igazságszolgáltatás hatékonyságának növelése, az adatbiztonság növelése), valamint kitér a polgári társadalom erősítésének támogatására.

A Társulási Megállapodás hivatkozik a Mély és Átfogó Szabadkereskedelmi Megállapodás létrehozására, és mintegy harminc területen szektorális együttműködésekkel vázol fel (például a mezőgazdaság, az ipar, az energetika, a fogyasztóvédelem terén). A Mély és Átfogó Szabadkereskedelmi Megállapodás az EU korábbi gyakorlatához képest rendkívül erőteljes vállalásokat fogalmaz meg. Az ezer oldalt is meghaladó, aprólékos technikai részleteket tartalmazó dokumentum több részterületen irányozza elő a szabadkereskedelmet Ukrajna és az EU tagállamok között:

Az áruk vonatkozásában a vámok mintegy 95%-ban eltörlésre kerülnek, a maradék 5%-ban pedig jelentősen csökkennek. Az EU korábbi gyakorlatával összehasonlítva megállapíthatjuk, hogy a nyitás a korábbiakhoz képest sokkal szélesebb. A majdnem teljes mértékű vámcsökkentés egy olyan országgal szemben valósul meg, amelynek tagsági lehetőséget nem kínál, ráadásul magába foglalja korábban – a társulás fázisában – vörös posztónak számító mezőgazdasági politikát is. Kétségtelen, hogy az EU óriási piaci lehetőséget kínál a hatalmas mezőgazdasági potenciállal rendelkező Ukrajnának: a Bizottság számításai szerint évente mintegy félmilliárd euró hasznot hozva csupán a vámok kiesésével (nem beszámítva a kereskedelem élénkülését).

Az ipari termékek vámjának csökkentése egyrészt növeli a termékekből származó exportbevételeket (75,2 millió euró), ugyanakkor az egyébként is a makrogazdasági egyensúlytalansággal küszködő Ukrajna helyzetét nem könnyíti meg az akár százmillió eurót is elérő vámbevételek fokozatos kiesésével. A kereskedelmi jogorvoslat intézményeinek bevezetése csakúgy a Világkereskedelmi Szervezet szabályaira hivatkozva teremthető meg, mint ahogyan a technikai és nem technikai jellegű kereskedelmet akadályozó tényezők lebontása is a WTO általános alapelvei alapján történnek. Fontos követelmény Ukrajna irányába, hogy harmonizálnia kell, illetve el kell ismernie az EU technikai szabványait. A sok helyen még a modernizáció előtt álló gazdasági területek így a nyugati feltételrendszerben modernizálódnak. A jelentősen eltérő ipari és mezőgazdasági szabványrendszerek egységesítése az EU-szabványok szerint történhet, amire Oroszország rosszállóan tekint.

A DCFTA bevezetését követően a várakozások szerint kiszélesedik a kereskedelmi termékek választéka, növekedhet a ver-

seny, ami alacsonyabb árakhoz vezethet, és hozzájárulhat az ukrán gazdaság exportpotenciáljának növekedéséhez, elsősorban a mezőgazdasági szektor és fémipar területén. A megállapodás másik fontos része a szolgáltatási szektor liberalizációja és annak EU-szabályokhoz való igazítása. A korábbi EU-egyezményekhez képest ezen a területen is megengedő a szabályozás. Az általános vezérelv a letelepedési jog és a szolgáltatásnyújtás szabadság alapján szabályozza a kérdést a postai, a pénzügyi, a telekommunikációs és a nemzetközi tengeri szállítási szolgáltatások területén.

Az EU és Ukrajna a tőke szabad mozgásának biztosítását is a megállapodásba foglalta, a biztosítérendszer kiépítésével együtt. A keretrendszer várhatóan elősegíti a tőkebeáramlás felgyorsulását és a beruházási szint növekedését. A szabadkereskedelmi szerződésben külön fejezetek foglalkoznak a közbeszerzési szabályok egységesítésével, a versenyjogi kérdésekkel, valamint a szerzői jogi szabályok harmonizálásával.

A nukleáris együttműködést, nem meglepő módon, az egyezmény kiemelkedően fontosnak tartja. A csernobili katasztrófa következményeinek kezelése, a sugárzásvédelem területén közösen tett intézkedések szükségessége az együttműködést hosszú évtizedekre meghosszabbítja.

Az orosz földgáz- és kőolajszállítás szempontjából vitathatatlanul stratégiaiul fontos szerepet tölt be Ukrajna. A vezetékekkel kapcsolatos kereskedelmi tevékenység ellenőrzése, átláthatóvá és ellenőrizhetővé tétele a megállapodás hangsúlyos részét képezi. A nemzetközi energetikai megállapodásokban rögzített elvek áttemelése és alkalmazása hosszú távon segítheti a korrupció felszámolását, az oligarchák gyengülését és a gazdaság kifehéredését. Az EU Energia Unió koncepciójának egyik eleme az energetikai rendszerek összekapcsolása. Ez a célkitűzés Ukrajna irányában is megjelenik, amikor a közép-kelet-európai villamosenergia-hálózatba kívánja beemelni, diverzifikálva az ukrán állam erőforrásait, és nem utolsósorban biztos bevételi forrást képezve a szolgáltatóknak.

Az orosz érdekek keresztüében

A posztszovjet térség államait tömörítő gazdasági integráció ötlete a kilencvenes évek elejére nyúlik vissza. Az Oroszország vezetésével létrehozandó, az európai integráció fejlődési pályáját

követő gazdasági és akár politikai szervezet létrehozása, az orosz elképzelések szerint, elsősorban a gazdaságilag és katonailag is jelentős Fehéroroszország, Kazahsztán és Ukrajna bevonásával lenne megalapozható. Az Egységes Gazdasági Övezet létrehozására irányuló tervekhez a kilencvenes évek második felében Kirgizisztán és Tádzsikisztán is csatlakozott, és 2000-tól az Eurázsiai Gazdasági Közösség nevet kapta.⁸ 2004-től már az európai integráció fejlődési útjához hasonlóan képelték el a terv megvalósítását. A létrehozandó egységes eurázsiai piac a belső piaci korlátozások megszüntetését irányozta elő, végül Oroszország, Kazahsztán és Fehéroroszország részvételével valósult meg 2012-ben.⁹ Az eurázsiai vámunió létrehozását 2007-ben határozta el e három ország, a közös vámtarifákat 2010-től alkalmazzák. Az integráción belüli intézményesülés lassan halad előre, 2012-ben megkezdte működését a Eurázsiai Gazdasági Bizottság, az Eurázsiai Gazdasági Közösség Bírósága (2015-től az Eurázsiai Gazdasági Unió Bírósága). A további tervek a monetáris integráció létrehozásáról, közös központi bank alapításáról és közös pénz bevezetéséről szólnak.

Az ukrán-EU társulási megállapodás az Eurázsiai Gazdasági Unió tervével összeütöközésbe került. Az Európai Unió Külügyi Szolgálatá által készített állásfoglalás¹⁰ kifejezetten elutasítja az Unió esetleges megosztó szerepét az orosz-ukrán vitában. Az érvelés szerint a megállapodás nem kényszeríti Ukrajnát választásra a két integrációs modell között, mivel Oroszországgal eddig is szabadkereskedelmi övezetet képeztek (ahogy az EU és a Keleti Partnerség országai), és maga a megállapodás nem zárja ki a további szabadkereskedelmi övezetekben való részvétel lehetőségét.

A Mély és Átfogó Szabadkereskedelmi Egyezmény valóban illeszkedik a fenti érvelésbe, az európai Egységes Piac és az Eurázsiai Unió egységes piaca nem zárják ki egymást jogi értelemben. Azonban az Eurázsiai Gazdasági Unió részeként létrejövő vámunió már nem egyeztethető össze az EU és Ukrajna közötti szabadkereskedelmi megállapodással, hiszen az Egyezmény éppen a vámok és a

⁸ 2006-ban Üzbegisztán is része lett a terveknek.

⁹ Kirgizisztán és Örményország 2015. január 1-jén csatlakozott.

¹⁰ *Frequently asked questions about Ukraine, the EU's Eastern, Partnership and the EU-Ukraine Association Agreement.* Európai Külügyi Szolgálat, EU EEAS, 2016. 8.

nem vámjellegű intézkedések teljes leépítéséről rendelkezik. Így hosszú távon nem teszi lehetővé a kétirányú integrációs folyamatot.

A Társulási Megállapodás és a Szabadkereskedelmi Egyezmény összefoglaló értékelése

Összefoglalásként megállapíthatjuk, hogy a szabadkereskedelmi megállapodás túlmutat a korábbi szerződéses kapcsolatok gyakorlatán. Nem kifejezetten Ukrajna irányába történtek ezek a lépések, hiszen az EU az új típusú szerződéseket a Kelet Partnerség országaival folytatott tárgyalásokon és újabban a mediterrán relációban is alkalmazni kívánja. Mindenesre kihagyhatatlan lehetőséget kínált Ukrajnának az EU-piacok felé történő integráció tekintetében. Ahogy az integráció korábbi évtizedeinek gyakorlata rámutatott, a társulási egyezmények nem egyszerűen a kölcsönös piacra jutás feltételeit határozzák meg, hanem az EGK/EK/EU tagállamok ezeken keresztül avatkoztak be az integrációval szorosabb kapcsolatot kiépíteni szándékozó országok társadalmi, politikai és gazdasági folyamatainak alakulásába.

Az új típusú társulási szerződések ezen még továbbmennek, és az egységes piac alapelemeinek (árak, tőke, szolgáltatások, és legkevésbé a munkaerő szabad áramlása) területén egyszerre nyitják meg a lehetőségeket, párhuzamosan pedig rendkívül szigorú kritériumrendszert alakítanak ki a partnerországok számára. Az EU az egyezményekkel a stabilizációs célokon túl egyszersmind a modernizáció útját is kijelöli, ami érzékenyen érinti a más geostratégiai célokkal rendelkező Oroszországot. Annak ellenére, hogy a szerződés nem zárja ki más szabadkereskedelmi egyezmények aláírását a partnerek számára, egy külső vámunióban való részvétel már lehetetlen lenne a feltételek megszegése nélkül. A közös kül- és biztonságpolitikai együttműködés beemelése a megállapodásba jelzésértékű, ugyanakkor azt az üzenetet is magában hordozza, hogy a transzatlanti biztonsági intézményrendszer (NATO) terjeszkedése helyett a válságkezelést és a területen kívüli missziókban való közreműködés tekintik az EU tagállamok elsősorban fontosnak és kívánatosnak.

Felhasznált irodalom

Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. Official EN Journal of the European Union.

http://eeas.europa.eu/ukraine/docs/association_agreement_ukraine_2014_en.pdf (Letöltés: 2016-02-22)

EU-Ukrajna Mély és Átfogó Szabad Kereskedelmi Egyezmény. Az Európai Unió Bizottsága, 2013.

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/april/tradoc_150981.pdf (Letöltés: 2016-02-22)

Frequently asked questions about Ukraine, the EU's Eastern Partnership and the EU-Ukraine Association Agreement, Európai Külügyi Szolgálat, EU EEAS, 2016.

van der Klugt, Arianne: *Egyesülési, Társulási és Együttműködési Egyezmény a kelet-európai országokkal.* EIPA, 1993.

[http://www.eipa.eu/files/repository/eipascope/Scop93_1_3\(2\).pdf](http://www.eipa.eu/files/repository/eipascope/Scop93_1_3(2).pdf) (Letöltés: 2016-02-22)

Kuzmin, Denys – Maksymenko, Iryna: *Analysis of the EU – Ukraine Relations in the Context of the Association Agreement and Related Documents and the EU 2014-2020. Financial perspective.* Odesa National University. Odesa, Ukraine, 2012.

Light, Margot: *The Evolution of EU policy towards its CIS neighbours.* Centre for Social and Economic Research. Vol. 341. Warsaw, 2007

Mit ajánl a Társulási Egyezmény Ukrajnának? Európai Külügyi Szolgálat, 2013.

http://eeas.europa.eu/moldova/pdf/quick_guide_eu_md_aa_en.pdf (Letöltés: 2016-02-22)

Sushko, O. – Zelinska O. – Khorolskyy, R. – Movchan V. – Solonenko I. – Gumeniuk, V. – Triukhan V.: *EU-Ukraine Association Agreement: Guideline for Reforms.* Institute for Euro-Atlantic Cooperation. Konrad Adenauer Stiftung, 2013.

Welfens, Paul J. J.: *Stabilising and Integrating the Balkans.*
(American and European Economic and Political Studies.)
Berlin, Springer Verlag, 2001.